

دستور جلسه

عنوان: بررسی مشکلات مربوط به اخذ ۰/۵ درصد عوارض صادرات آب مجازی از محصولات کشاورزی و صنایع غذایی موضوع بند (و) تبصره ((۸)) قانون بودجه سال ۱۴۰۱

مرجع طرح موضوع: شوراهای گفت و گوی استان های، مازندران، آذربایجان غربی، بوشهر و خراسان رضوی

زمان برگزاری جلسه: ۱۴۰۱/۰۸/۲۵

تعداد صفحات دستور جلسه: ۴ صفحه

شرح موضوع:

آب مجازی میزان آبی است که کالا و یا یک فرآورده کشاورزی در فرآیند تولید مصرف می کند تا به مرحله تکامل برسد. در حقیقت آب مجازی را می توان میزان آبی دانست که برای تولید یک کالا مورد نیاز است. مجازی بودن در این جا بدان معنا است که بخش زیاد آب مصرف شده در فرآیند تولید، در محصول نهایی وجود فیزیکی ندارد و در حقیقت بخش بسیار ناچیزی از آب مصرفی در پایان به عنوان آب واقعی در بافت محصول باقی می ماند. میزان این آب مجازی قابل اندازه گیری و برآورد کمی می باشد.^۱

در سال های اخیر اهمیت موضوع تجارت آب مجازی در ایران مورد توجه متولیان و برنامه ریزان و سیاست گذاران منابع آب واقع شده است و گواه این مهم آن است که موضوع مذکور در اسناد بالادستی منابع آب از جمله برنامه ششم توسعه^۲ و راهبردهای توسعه بلندمدت منابع آب کشور (تصویب نامه هیات وزیران)^۳ مورد توجه واقع شده است.

به استناد بند "و" تبصره ۸ قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور، به منظور جبران صادرات آب مجازی از کشور که از طریق صادرات محصولات کشاورزی و غذایی صورت می گیرد، نیم درصد (۰.۵٪) از ارزش محصولات صادراتی این موضوع اخذ و به ردیف درآمدی شماره ۱۶۰۱۴۷ جدول شماره ۵ این قانون نزد خزانه داری کل کشور واریز می شود. تا از طریق وزارت نیرو و وزارت جهاد کشاورزی در جهت نصب شمارشگر(کنتور) هوشمند، تعادل بخشی و احیای آبخوان ها، اجرای آبخیزداری و تغذیه مناسب آبخوان ها و جلوگیری از فرو نشست زمین، حفظ، نگهداری و مرمت قنات ها، جبران کسری مخزن ها، بازچرخانی پساب خرید چاه های غیر انتفاعی یا کم بازده، افزایش بهره وری آب از طریق حفظ، مدیریت و اصلاح خاک ها، اجرای سامانه (سیستم) های نوین آبیاری، حمایت از کشاورزی دانش بنیان و فناورانه، افزایش بهره وری تولید محصولات کشاورزی و اجرای الگوی کشت استفاده گردد.

لذا بر اساس نامه شماره ۱۴۰۱/۲۵۵۵۸ مورخ ۱۴۰۱/۰۱/۱۴ اداره کل دفتر صادرات گمرک جمهوری اسلامی ایران به کلیه واحدهای ستادی و گمرکات اجرایی، گمرکات استان ها باید نسبت به صدور مطالبه نامه کسر دریافتی برای اظهارنامه های صادراتی محصولات مذکور که از ابتدای سال جاری از کشور صادر گردیده است نیز اقدام نماید.

^۱ برای محاسبه مقدار آب مجازی محصولات (کشاورزی، صنعتی و غیره) لازم است کلیه منابع آبی که به صورت مستقیم و غیر مستقیم (اعم از باران، آبی سطحی یا آبی زیر زمینی) در تولید محصول موثر بوده اند را در محاسبات مورد توجه قرار داد. با توجه به توضیحات می توان از رابطه زیر برای محاسبه آب مجازی استفاده نمود:

(مقدار محصول تولید شده) / (کل حجم آب مورد نیاز برای تولید) = آب مجازی

^۲ بند پ تبصره ماده ۳۵ برنامه ششم توسعه: حمایت از توسعه گلخانه ها و انتقال کشت از فضای باز به فضای کنترل شده و بازچرخانی پساب ها، مدیریت آب های نامتعارف و مدیریت آب مجازی

^۳ تصویب نامه هیات وزیران در خصوص راهبردهای توسعه بلند مدت منابع آب کشور شماره: ۲۴۴۷۱۲/ت۴۴۳۲۷۴۴۳هـ.ت تاریخ: ۱۳۸۲،۰۸،۱۱

صادرکنندگان صنعت غذا و حوزه کشاورزی اذعان دارند از ابتدای سال جدید که این حکم قانونی اجرایی شده، مشکلات زیادی در صادرات محصولات کشاورزی و مواد غذایی بروز کرده است. به نظر می‌رسد، در حالی که از ابتدای سال جاری می‌بایست گمرکات کشور از صادرات برخی اقلام عوارض دریافت کنند، متأسفانه کد تعرفه‌های آن برای گمرک، به عنوان مجری در حوزه تجارت خارجی، مشخص نشده است.

در این ارتباط امیر عابدی، رئیس کمیسیون توسعه صادرات غیر نفتی اتاق ایران طی گفت‌وگویی با «اتاق ایران آنلاین» از تصویب جزو «و» تبصره ۸ قانون بودجه سال ۱۴۰۱ و ابهامات گسترده‌ای که در آن نهفته است، انتقاد کرد. بر اساس اظهارات امیر عابدی رئیس کمیسیون توسعه صادرات غیر نفتی اتاق ایران، در زمان پیشنهاد لایحه ۱۴۰۱ و یا تصویب این ماده در کمیسیون تخصصی مجلس لازم بود کد تعرفه‌های مرتبط با این مصوبه مهم و اثرگذار بر برنامه بنگاه‌های صادراتی تعیین می‌شد تا پس از تصویب، کمترین مشکل در اجرا ایجاد می‌شد. به اعتقاد آقای عابدی مشخص نیست مواد غذایی اشاره شده در این مصوبه قانونی، شامل محصولات فرآوری نشده است یا کلیه کالاهای مرتبط با صنعت غذا را شامل می‌شود. در شرایطی که فلسفه آب مجازی در محصولات کشاورزی تنها منوط به صیفی‌جات، سبزی‌جات، محصولات جالیزی و آب‌بر مانند نیشکر می‌شود، به نظر می‌رسد گسترش آن به انواع محصولات کشاورزی و مواد غذایی فقط برای افزایش درآمدهای دولت بوده و غیر قابل قبول خواهد بود. از طرف دیگر تولید کنندگان صنایع غذایی هزینه‌های ناشی از آب مصرفی در فرآیند تولید خود را از طریق پرداخت حق اشتراک و آبونمان پرداخت می‌کنند. بنابراین ایجاد هزینه مضاعف از طریق پرداخت عوارض آب مجازی، تصمیمی غیر منطقی می‌باشد.^۴

در این راستا، علاوه بر محصولات کشاورزی آب‌بر، آبریزی که در آب‌های بر گرفته از دریای خلیج فارس پرورش می‌یابند و یا ماهیان پرورشی شمال کشور نیز مشمول این بند قانونی قرار می‌گیرند که می‌تواند صادرات ماهی و میگو را با چالش جدی مواجه کند، بطور مثال برای پرورش ماهی و میگو فقط از آب خلیج فارس استفاده می‌شود که متصل به آب‌های بین‌المللی است و هیچگونه تاثیری در کمبود منابع آب در کشور ندارد.

مشکلات مطروحه توسط شوراهای گفت و گوی استان‌های مازندران، آذربایجان غربی، بوشهر و خراسان رضوی:

۱- **عدم توجه به موارد قانونی مرتبط با مدیریت آب مجازی و توسعه صادرات محصولات کشاورزی:** بر اساس بند پ تبصره ماده ۳۵ قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، حمایت از توسعه گلخانه‌ها و انتقال کشت از فضای باز به فضای کنترل شده و بازچرخانی پساب‌ها، مدیریت آب‌های نامتعارف و مدیریت آب مجازی، از اقداماتی می‌باشد که باید به منظور مقابله با بحران کم‌آبی، پایداری و افزایش تولید در بخش کشاورزی توسط دولت صورت پذیرد. همچنین به استناد بند ذ ماده ۳۴ و بند ب ماده ۳۴ قانون یاد شده، دولت مکلف است اقداماتی را جهت حمایت از توسعه ظرفیت صادراتی صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی و افزایش صادرات و ارزش افزایی و تکمیل زنجیره ارزش محصولات کشاورزی انجام دهد. بنابراین بند "و" تبصره ۸ قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور با موارد قانونی فوق‌الذکر مغایرت داشته و ضروریست بررسی و اصلاح آن توسط مجلس محترم شورای اسلامی مورد بازنگری قرار گیرد.

۲- **صدور حکم غیر منطقی در مورد کل محصولات کشاورزی و صنایع غذایی و عدم توجه به نوع محصولات و نوع کشت آن‌ها از نظر حجم آب مصرفی:** به باور صادرکنندگان حوزه کشاورزی و صنایع غذایی، تبصره ۸ قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور بدون در نظر گرفتن شرایط صادرات، حکمی را درباره کل محصولات کشاورزی و صنایع غذایی با حجم گسترده‌ای از تنوع در نوع کشت و تولید، صادر نموده است که غیرمنطقی است. به نظر می‌رسد در راستای استفاده منطقی از آب کشاورزی مطالعه دقیقی انجام نشده است. چراکه بسیاری از محصولات آب‌بر به دلیل تغییر در نوع کشت و استفاده از شیوه گلخانه‌ای با مصرف کمتر آب تولید می‌شوند که دیگر نباید مشمول بند "و"

^۴ خبر شناسه: ۴۲۱۲۲ مورخ ۱۴۰۱/۰۱/۲۳ پایگاه خبری اتاق بازرگانی ایران

^۵ - بند ذ تبصره ماده ۳۱ قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران: حمایت از توسعه ظرفیت صادراتی صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی مانند کارخانجات خوراک دام، طیور و آبریان و صنایع بسته‌بندی محصولات کشاورزی با توجه به مزیت‌های طبیعی، نسبی و رقابتی این صنایع

^۶ تخصیص حداقل بیست درصد (۲۰٪) منابع صندوق‌های حمایت از بخش کشاورزی جهت تسهیلات برای صادرات این بخش

تبصره ۸ قانون بودجه قرار گیرند. همچنین جهت محصولاتی که به صورت کشت دیم تولید می‌شوند و یا در تولید آنها از شیوه آبیاری قطره‌ای و یا دیگر روش‌های نوین استفاده شده است و با کمترین میزان مصرف آب تولید می‌شوند، نمی‌توان بدون در نظر گرفتن شیوه تولید محصولات برای همه آنها یک حکم کلی مبنی بر پرداخت عوارض صادراتی ثابت، تعیین نمود. کشت محصولاتی مانند پسته و زعفران آب‌بر نمی‌باشد و آب بسیار کمی مصرف می‌شود بنابراین نباید برای صادرات این محصولات نیز عوارض پرداخت گردد.

۳- تحمیل هزینه اضافی به تولید کنندگان محصولات کشاورزی و مواد غذایی و زیان ده بودن فعالیت در این زمینه: هزینه‌های ناشی از آب مصرفی در فرآیند تولید صنایع غذایی از طریق پرداخت حق اشتراک و آبونمان پرداخت می‌شود، لذا ایجاد هزینه مضاعف و مجدد برای صادرات اینگونه محصولات به صورت کلی و به میزان ۰,۵٪ عوارض صادراتی، مشکلاتی را برای صادرات این محصولات ایجاد می‌کند و منجر به از دست دادن بازارهای خارجی و حتی داخلی، فعالان این حوزه می‌شود و آن‌ها دچار سردرگمی و عدم پیش بینی صحیح شرایط فعالیت خود در آینده خواهند شد.

پیشنهادات شوراهای گفت و گوی استان های ، مازندران، آذربایجان غربی، بوشهر و خراسان رضوی پیرامون رفع مشکل:

۱- در راستای قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار و تحقق شعار سال " تولید؛ دانش‌بنیان، اشتغال‌آفرین " و بند پ تبصره ماده ۳۵، بند ذ ماده ۳۱ و بند ب ماده ۳۳ قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، به منظور حمایت و پشتیبانی از تولید و حمایت از توسعه ظرفیت صادراتی بخش کشاورزی پیشنهاد می‌گردد: اجرای بند " و " تبصره ۸ قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور که مغایر با مواد قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، می‌باشد متوقف گردد و تا زمان تعیین تکلیف تعرفه صادرات محصولات کشاورزی و غذایی مرتبط با جبران آب مجازی، صادرکنندگان در قبال ارائه تعهد نسبت به صادرات اقدام نمایند.

۲- با توجه به اینکه حکمی کلی در بند " و " تبصره ۸ قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور درباره تمامی محصولات کشاورزی و صنایع غذایی با حجم گسترده‌ای از تنوع در نوع کشت و تولید، لحاظ گردیده است و میزان استفاده از آب در محصولات متفاوت است و از شیوه آبیاری قطره‌ای و یا دیگر روش‌های نوین استفاده شده و با کمترین میزان مصرف آب تولید می‌شوند و هزینه‌های ناشی از آب مصرفی در فرآیند تولید صنایع غذایی از طریق پرداخت حق اشتراک و آبونمان پرداخت می‌شود. لذا جهت حفظ و توسعه سرمایه‌گذاری پیشنهاد می‌گردد: نظر به بند های ۲ و ۳ قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار مصوب ۱۳۹۰/۱۱/۱۶، دولت محترم در اسرع وقت جهت بررسی و اصلاح بند " و " تبصره ۸ قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور اقدام نماید و نظر تشکل‌های اقتصادی و فعالان بخش کشاورزی و غذایی را استعلام و آنان را به جلسات تصمیم‌گیری دعوت نمایند.

۳- به منظور حمایت از توسعه ظرفیت صادراتی محصولات بخش کشاورزی و افزایش صادرات و ارزش افزایی و تکمیل زنجیره ارزش محصولات کشاورزی با توجه به توقف روند صادرات محصولات کشاورزی و غذایی، در خصوص اخذ نیم درصد (۰,۵٪) از ارزش محصولات صادراتی به منظور جبران صادرات آب مجازی از کشور، جهت بررسی کارشناسی با توجه به فلسفه آب مجازی در محصولات کشاورزی به کمیسیون ویژه جهش و رونق تولید و نظارت بر اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی منعکس گردد.

^۷ قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار : ماده ۲- دولت مکلف است در مراحل بررسی موضوعات مربوط به محیط کسب و کار برای اصلاح و تدوین مقررات و آیین نامه‌ها، نظر کتبی اتاقها و آن دسته از تشکلهای ذی ربطی که عضو اتاقها نیستند، اعم از کارفرمایی و کارگری را درخواست و بررسی کند و هرگاه لازم دید آنان را به جلسات تصمیم‌گیری دعوت نماید . تبصره - مهلت اجرای حکم بند (ب) ماده (۹۱) قانون اصل (۴۴) درمورد شرکت دادن اتاقها در شوراهای تصمیم‌گیری برای دولت، شش ماه پس از لازم‌الاجراء شدن این قانون است . ماده ۳- دستگاههای اجرائی مکلفند هنگام تدوین یا اصلاح مقررات، بخشنامه‌ها و رویه‌های اجرائی، نظر تشکلهای اقتصادی ذی ربط را استعلام کنند و مورد توجه قرار دهند.

با عنایت به مطالب فوق شورای گفت و گوی دولت و بخش خصوصی استان های مازندران، آذربایجان غربی، بوشهر و خراسان رضوی از دبیرخانه شورای گفت و گوی دولت و بخش خصوصی ملی درخواست نموده اند مشکلات ذکر شده در دستور رسیدگی قرار گیرد. دبیرخانه شورای گفت و گوی دولت و بخش خصوصی ملی پس از دریافت مشکلات و پیشنهادات شوراها گفت و گوی استان های ذکر شده، طی مکاتبه ای با مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی و آب اتاق ایران نقطه نظرات این مرکز را پیرامون موضوع مطروحه (اخذ ۵،۰٪ عوارض صادرات آب مجازی) دریافت نمود که خلاصه آن به شرح زیر می باشد:

" یکی از راهکار های مورد توجه برای مواجه با بحران آب، مدیریت هوشمند آب مجازی است. آب مجازی به معنای آب مورد نیاز برای تولید یک واحد محصولات و فرآورده ها از ابتدا تا انتهاست. این میزان با توجه به نوع محصول، مکان تولید محصول (شرایط اقلیمی)، زمان تولید و تکنولوژی های بکارگرفته شده برای تولید محصول متفاوت است. به عنوان مثال، تولید یک کیلوگرم غلات در مناطق خشک ۲ تا ۳ برابر آب بیشتری نسبت به تولید همان محصول در مناطق مرطوب نیاز دارد. به همین منظور، کشورها (بخصوص کشورهای واقع در مناطق خشک و نیمه خشک)، علاوه بر مدیریت مکان و زمان تولید و کشت محصولات با در نظرگرفتن شاخص های مربوط به آب مجازی (و یا رد پای آب) اقدام به اولویت بندی کشت در مناطق مختلف کرده و همچنین با قراردادن مشوق ها و تعرفه ها، میزان صادرات و واردات آب مجازی را به نحوی مدیریت می کنند که به جای تولید محصولات پر آب بر، نیاز داخل از طریق واردات تأمین شده و صادرات مبتنی بر محصولات کم آب بر باشد. در تبصره ۸ قانون بودجه سال ۱۴۰۱، اخذ عوارض نیم درصدی آب مجازی محصولات صادراتی تعیین گردیده است. گرچه این قانون در راستای حفاظت از منابع آب و جلوگیری از صادرات محصولات پر آب بر تهیه شده است، ولی الزامات و مکانیسم اجرایی آن بدرستی تعیین نشده است و در اجرای آن به اصول محاسباتی تعیین مقدار آب مجازی توجه نشده است. به نظر می رسد در این صورت، وضع این قانون نه تنها هدف مورد نظر را تأمین نخواهد کرد، بلکه منجر به اثرات سوء در صادرات و تجارت محصولات کشاورزی نیز خواهد شد. لذا، ضمن تأکید بر بکارگیری سیاست مدیریت هوشمند تجارت آب مجازی و حمایت از صادرات محصولات کم آب بر و واردات محصولات پر آب بر و همچنین، جلوگیری از صادرات محصولات پر آب بر به منظور بر جلوگیری از فشار بیشتر بر منابع آب تجدیدپذیر کشور (بویژه منابع آب زیرزمینی)، لازم است علاوه بکارگیری ضریب ۵،۰ درصد بر ارزش وارداتی، ضریب دیگری بر مبنای شاخص آب مجازی محصولات ارائه شود. این ضریب می تواند بر اساس نوع محصول، زمان و مکان تولید و تکنولوژی های بکار رفته و سایر فاکتورهای مؤثر بر محاسبه آب مجازی تعیین شود. در شرایط ایده آل، برچسب های مشخص کننده آب مجازی کالا توسط تولیدکنندگان تهیه می شود که همچون شناسنامه کالا، اطلاعات مربوط به آب مصرفی در فرایند تولید را مشخص می کند."

^۸ رد پای آب (Water Footprint): مقدار آب مصرفی برای تولید هر یک از کالاها و خدماتی که استفاده می کنیم را اندازه گیری می کند. می توان آن را برای یک فرآیند واحد، مانند کشت برنج، برای یک محصول، مانند یک شلوار جین، برای سوختی که در ماشین خود می گذاریم، یا برای کل یک شرکت چند ملیتی اندازه گیری کرد. رد پای آب همچنین می تواند به ما بگوید که چه مقدار آب توسط یک کشور خاص - یا در سطح جهانی - در یک حوضه رودخانه خاص یا از یک سفره آب مصرف می شود.